

הלאומיות והאוניברסליות הישראלית – במשנת הרב קוק זצ"ל

"ישראל באומות כלב כאברים"

(כזרי ב' ל"ו)

המאמר שלפנינו מנסה להבהיר השקפתו של הרב קוק זצ"ל בנושא רגיש ביחסי ישראל ואמות העולם. משמעות מיוחדת לנושא זה בתקופתנו, בה נפגשנו מחד, עם תיאוריה גזענית מטורפת, שאת פירותיה הבאושים אנו אוכלים עד היום, ומאידך, בתחיתו של העם העתיק והבלתי מגוצח, עם לבד ישכון, השומר מאז היותו לעם על יחודו וזהותו הלאומית, האם אין היהדות תורה גזענית?

בדברים הבאים יובאו מדברי הרב זצ"ל בנושא זה ויובהרו מתוך עצמם, כלומר, אין כאן הסבר במובן הרגיל של המלה. הקטעים יובאו מסודרים כך שיתבהרו זה ע"י זה וישלימו זה את זה, בתוספת מעט דברי קישור, ועל כגון זה נאמר: ואידך זיל גמור.

א. מרכזיות האדם בהויה

להבנת היחס המיוחד שבין ישראל לעמים, יש להבין תחילה אחד מיסודי המחשבה הישראלית, והיא, האחדות הרוחנית של ההויה כולה, ומקומו של האדם באורגניזם זה. במיוחד מתקשים בהבנת דבר זה בתקופות האחרונות, עת הולכים ומתגלים יותר ויותר המרחבים העצומים שבקוסמוס, העולמות המרובים והמרחקים האגדתיים שביניהם, אך "לשוא חושבים בעלי חוג הבטה קצרים, שאחרי החידוש של הציור הקוסמי, בטלה מרכזיותו של רוח האדם, וחפצים הם לומר, שבשביל כך ערך הדת נגרע".¹ והאמת היא, לא רק שלא נפגע דבר, "כי אם נתאדר המחזה. והאחריות המוסרית מתגדלת לפי שילוב הויה כזה, וזהו ג"כ יתרון מרץ לרוחו של האדם, בהשתלמו". לעומת זה "ההפכה הפהירה רואה ברוח האדם חלק מן ההויה הכללית, כשם שההבטה השטחית רואה בגופו ורוחותיו כן, ומצד רוחו גדול הוא האדם בעולם הרוח, וע"כ הוא תופס מקום חשוב מאוד, ועילוי רוחו והשפלתו, שכלו וקלקולו, הוא הנושא היותר חשוב לטובי החושבים וההוגים המעמיקים".²

ענינה של האחדות הרוחנית הוא "להשכיל, שאור הנשמה של כל יחיד הוא מקושר עם

1. אוה"ק ח"ב תלג.

2. אוה"ק ח"ג קס"ג.

הנשמה הכללית של כל ההויה כולה, שממנה שואב כל היקום לכל פרטיו את אור השלמתו...³

עדין אין הדבר מובן לכל עומקו, אך "העולם מתכה הוא להתגלות הנפלאה, איד שהאדם והעולם קשורים הם זה לזה, ולפתח ע"י גילוי זה את ההרגשה המאחדת את השנים הללו, ע"י ההופעה שתלך ותפשט לבאר על ידה את גודל ההפעלה שהראשון פועל על האחרון".⁴

במה פועל האדם על העולם? "כשאנחנו אומרים, שהאדם לא לכד שהוא מושפע מהעולם כולו, אלא הוא משפיע עליו, והשפעתו היא השפעה כבירה עצמות, כללית ורוחנית חיובית, כלומר: לא רק אותה ההשפעה החלקית שאנו רואים שהאדם מכריח רוחות הטבע להשתמש לרצונו, הקיטור, האש, המים החשמל וכאלה עושי דברו, כי כל זה הוא רק בחלק מוגבל ושטחי. כי אם העצמיות אשר להעולם, בכל מילואה ובכל היקפה, מתיחסת אליו יחס של שעבוד ושל קבלת השפעה, ככה תאמר חכמת הרזים, ובהיותנו אומרים ככה, הרינו גוזרים לומר שיש מזיגה עצמית בין הנשמתיות שהיא פועלת בעולם כולו לנשמתיות של האדם.

וכשאנו אומרים, שהאדם בהתעלותו, כשרואים ששם ה' נקרא עליו, יראים ממנו, שבעלי חיים וכוחות הטבע מוכנים לעבדו, עם אבני השדה בריחך וחיית השדה השלמה לך, כשבני אדם פראים, חזקי מצח, נכנעים מפני הוד אצילות שבנשמה מלאה חכמת אלוקים, וכבוד מוסר שדי ויראת שמים, הכל מוליך אותנו למקום אחד. שלא יש נשמה בורדת, גרגרית, נדועה, בהויה כולה, אלא הכל מחובר, משורג וארוג".⁵

ומתוך שצורך החיים הכלליים אגוד הוא ביחד, כשמתעלה האדם "באמת לא את עצמיותו לכד האדם מעלה ברוממותו המקודשת, בעת אשר חדות אלוקים עליונה תמלאהו, בעת שרוח הקדש מקשקש לפניו כווג, ולבו מלא על כל גדותיו אהבה לכל היצור, כי אם את הכל הוא מעלה, את כל הנשמה, כל החי, כל היש".⁶

כדי כך מגיעים הדברים, עד כי "בכל רגע שאנו מוסיפים אור בנשמתנו, אם רק נשים דעתנו שלא על עצמנו בלבד אנחנו חשים, כי אם על כל החויה, כי "כל פועל ה' למענהו", מוסיפים אנו השלמה וחיים בכל, והצדיק מוסיף על ידו אומץ בעבודתו, והרשע מתמתקת רשעתו באיזה מדה והרהורי תשובה באים לו, ואפילו הבהמות והחיות מתבסמות לפי ערכן, ואפילו היצורים הנוטים להזיק ולהחריב מתעדנים ומזדככים, מזיו הקדושה הנוספת ע"י נשמה אחת השמה לב באמת על הכלל כולו, ואין צריך לומר גודל האור שמתוסף בצחצחות העליונות בנשמות, ובכל המדרגות של העולמות הרוחניים, שאין קץ ליופים והוד קדושתם וחמדתם".⁷

כלל זה הוא גם המודד למדרגתו הרוחנית של האדם "כל מה שהאדם מתעלה יותר בצורתו הרוחנות, מרגיש הוא יותר את הערך הגדול של הרבים, הציבור מתחיל להיות חי בתוכיותו, בלבבו ועומק רצונו הוא מרגיש את הצרכים הרבים של הציבור, את גודל הערך של החיים המפעמים בכללות הציבור, והוא עומד כולו לעיני רוחו בדמות חטיבה

3. אגרות הראיה ח"א עמ' שלט.

4. אוה"ק ח"ב עמ' תכה.

5. אוה"ק ח"ב עמ' שלט.

6. שם עמ' שמא.

7. אגרות הראיה ח"א שלט.

אחת" ⁸. על כן, "מי שמרגיש שמחשבת האחדות היא קרובה לרוחו, והציור של קישור כל העולמות כולם בכל האופנים הוא מעסיק דמיונו והבנתו, הרי הוא משרשם של גדולי עולם, שעיקר עסקם הרוחני הוא הקישור הכללי של כל החוויה, ושלוש עולמים האמיתית, ואל יסוג אחור משום מחשבה גדולה, ויגבה לבו בדרכי ה' אעפ"י שלפעמים גדמה לו כאילו רודף גדולה וכבוד, יראה כמה שאפשר לזכך את מחשבתו בלתי לה' לבדו, לעשות רצונו בעבודתו, לגלות אור יחוד בכל העולמים, וממילא יערה עליו רוח ממרום לזיכור המעשים והתכונות בתכלית הזיכור" ⁹.

"העוץ והענוה לחי עולמים", אין הרגשת החוסן של אלו הגדולים מביאתם לידי הרגשת גדלות, אדרבא, "יודעים הם ישרי הלב וצדיקים עליונים, שהם הם הגם צנורות שפע החיים ליקום כולו, מרגישים הם את גלי ההשפעה של הטוב שיורד עליהם ועל ידם בעולם, והרגשתם זאת מלבשתם ענוה ויראה, ומביאתם להתעלות תמיד בזוהר השכל ויקר התכונות" ¹⁰. ואחד מביטוייה של ענוה זו היא ההתבטלות בפני הכלל עד כדי נכונות לסבול יסורים כדי להביא לעליתו של הכלל, "הצדיקים הגדולים כוללים בנשמתם את הכל, ויש להם כל הטוב של הכל, וגם כל הרע של הכל, וסובלים יסורים בעד הכל, ומקבלים עונג מהכל, ומהפכים את כל הרע לטוב, ומתוך שהם מתמתקים ע"י היסורים שהם סובלים, הכל, מתמתק על ידם, כי בשרש נשמתם נמצא כח של סעיפי הנשמות הרבות מאוד, שהצדיקים הם יסודם" ¹¹.

וכאן מתחילים אנו לעלות במסילה העולה לבית ישראל, יסוד זה של האחדות הרוחנית שבהויה ומרכיבותו של האדם, המוכר לצדיקי עולם, מונח ביסוד כנס"י, "ההתגלות על דבר גודל ערכו של האדם, על השפעתו הגדולה בשפעת החיים שלו, בגודל רוחו, ברצונו והופעת שכלו על החוויה, על כל היש, זאת היא חטיבה מיוחדת לישראל. רחוק רחוק מאוד הוא העולם כולו מהכרתו. הכל חושבים שהאדם ביחס למציאות הוא רק פסיבי, מושפע ולא משפיע, אבל הקטנה זו אין לה כל ערך באמת" ¹².

ב. תכונותיה האלוקיות של כנסת ישראל

הנטיה לאחדות וכלליות יסודה בתכונותיה האלוקיות של האומה "יסוד חכמת ישראל האמיתית הוא ההכרה בערך האלוקי של נשמת האומה" ¹³. הרי לשם כך נוצרו, "עם זו יצרתי לי תהילתי יספרו" "ישראל מספרים תהלת ה', כח הגבורה העליונה, במלוא תפארת מעשיו בכל מקומות ממשלתו, מעולם ועד העולם, ומרומם על כל ברכה ותהילה, זהו גורל ישראל" ¹⁴. "ואתם עדי נאום ה' ואני אל" ¹⁵. התכונות האלוקיות אינן ביחידה בלבד, הן מונחות ביסוד נשמתה הלאומית, "ישנם בעולם חסידים, פילוסופים, אנשי

8. אוה"ק ח"ג עמ' קנו.

9. שם עמ' שכה.

10. שם עמ' קנו.

11. שם עמ' קנג.

12. אורות עמ' קסט.

13. חזון הגאולה — נחמת ישראל.

14. אורות עמ' יח.

15. ישעיהו מג.

קודש ואנשי אלוקים, אבל אין בעולם אומה, שנשמתה העצמית לא תוכל להשתלם כי אם ע"פ המגמה של האידיאה האלוקית העליונה בעולם, כי אם ישראל".¹⁶ ובכך נבדלת תכונת נפשה של כנס"י מתכונת הנפש של כל אומה אחרת, "בכל עם ולשון הנקודה הפנימית של הפץ החיים הקבוציים, מיוסדת היא על התוכן הכלכלי לכל דורותיו, ביסוד הדאגה הפנימית השרויה בקרב האדם לבצר את מעמד חייו הגשמיים... אמנם בישראל מונחת התכונה האלוקית במעמקי טבע נשמת האומה".¹⁷ ופירושו של דבר, התאמה גמורה בין הרצון האלוקי לרצון הגנוז באומה. "זיווגא שלים דכנס"י בקדב"ה, היינו: השתוות הרצון שמתגלה באומה בכללה, ביסוד נשמתה, עם התגלות הנטיה האלוקות ביסוד ההויה בכלל. וכל שיוצא אל הפועל התגלות כנס"י ושיוויה אל האור האלוקי של הפץ שלמות ההויה, כן ההתאמה יותר נפלאה".¹⁸ מכאן, שכל תכונותיה של האומה ביסודם, אלוקיים הם "השכל הישראלי, מצד מקור מחצבו הרוחני האלוקי, הוא שכל אלוקי, ורצונו, רצון אלוקי הוא".¹⁹

יסוד הדבר הוא דבקותה התמידית במקור חייה, "ואתם הדבקים בה' אלוקים, חיים כולכם היום",²⁰ "כנס"י בעומק חפצה איננה מחולקת מהאלוקות כלל, היא מלבשת את האלוקות המתגלה שבעולם הכללי...".²¹ וכשם שקיים כלל האומר: "כל הגדרה באלוקות מביאה לידי כפירה",²² מפני שהיא מצמצמת את האין סוף, כך "כל הגדרה כזו לגבה היא קיצוץ בנטיעותיה ודוגמא להקמת פסל ומסכה לשם הצביון האלוקי" * על כן "טועים הם המבקשים להגדיר את היהדות בהגדרות ידועות מצד נשמתה ותוכנה הרוחני, אעפ"י שאפשר להגדירה מצד תוכן הגלוי והמוחש ההסטורי שלה. היא פוללת כל בנשמתה. וכל הנטיות הרוחניות, הגלויות והנסתרות, צפונות הן בה בהכללה עליונה, כמו שכלול הכל באלוקות המחלטת".²³ משום כך "כנס"י היא תמצית ההויה כולה",²⁴ "היא הגלוי הרוחני העליון שבהויה האנושית, כשם שאין להתפלא על אשר במוח ובלב ישנם גילויי חיים כאלה שדוגמתם אין אנו מוצאים בכל הגויה כולה, כן אין להתפלא על גילויי החיים של הפליאות, הניסים, הנבואה, רוח הקודש במעלתו העליונה התקוה הנצחית, הנצחון על כל מפגע, שהם מתגלים בצורה עליונה, המפליאה את לב כל הוגה ומוח כל חושב".²⁴ על כן שייכת היא כנס"י תמיד למרכז האנושיות, בזמן שפלותה כמו בזמן גדלותה ורישומה ניכר תמיד "האומה שהיא יונקת מן הכל, ממקור הכל, ממה שהוא למעלה מן הכל, היא מנצחת את הכל, כובשת היא כשנכבשת, מנצחת היא כשהיא מנוצחת, מקובצת היא בפיוורה ומושלת בשעבודה".²⁵

16. אורות עמ' נ'.

17. שם עמ' סד.

18. שם עמ' קמא.

19. שם עמ' סה.

20. דברים ד.

21. אורות עמ' קלט.

22. שם עמ' קכד.

23. שם עמ' קכט.

24. שם עמ' קלח.

25. אוה"ק ח"ב עמ' ש'.

ג. המוסר האלוקי שבישראל

אחד מביטוייה הבולטים של התכונה האלוקית הוא המוסריות, ולא מוסר אנושי אלא מוסר אלוקי "כנס" מיוסדת היא כולה על בסיס של המוסר האלוקי העליון,²⁶ החל מאברהם שידעו הקדב"ה כאב "אשר יצווה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט",²⁷ ואף "אנו, כלומר כנסת ישראל, רוצה לחיות דוקא מפני התכלית המוסרית שיש בההויה בכללה, ומתוך שאנו מכירים בקרבנו, שההתרכזות של החיים היא לנו המגמה המוסרית הכללית, מתוך כך אנו בטוחים שבחיינו נהיה מסייעים להשלמתה, אם בפעם אחת היתה אבודה ממנו כליל המגמה המוסרית של ההויה, אז היינו אובדים לגמרי את שאיפת החיים... הגנו אוהבים את המגמה המוסרית העליונה שבההויה, כשם שהגנו אוהבים את עצמנו, ויותר ממה שהגנו אוהבים את עצמנו...".²⁸

ושבו, אין זה ענין ליחידים בלבד, "אצל העמים כולם, יכולים, לפי מצב ההוה שבאנושיות רק יחידים להיות מתנשאים למדרגת הצדק, אבל אין מעמד לשום אומה בעולם שיהיה הצדק חותמה, ושיהיה היושר האלוקי שאיפתה היותר אדירה ופנימית, כי אכן עם ה' אלה. אנחנו הגנו מוצאים את עצמינו מצד טבע לאומנו, כי החפץ הנשא לצדק האלוקי שישלוט בקרבנו ובעולם — זהו אדיר חפצנו הכללי".²⁹

"שמא לא ימצא האדם בפועל, את היתרון המוסרי שלנו עכשיו, נאמר לו: כשתבקש בכללות האומה בודאי תמצא, ולא עוד, שאין הדבר תלוי ע"פ הצדק שבפועל, שישנם כמה דברים המועדים ומעכבים אותו להופיע בגלוי, כ"א ע"פ כשרון הצדק הגנוו ככה בכללות האומה, והכשרון הזה הוא כ"כ גדול ונשגב, עד שהוא עולה למרום הצדק האלוקי, וחפץ דוקא בצדק עולמיים".³⁰ ורשאים אנו לבחון את ישראל לאו דוקא ע"פ הצדדים המעשיים, שלא תמיד מתגלים הם בשלמותם, אלא ע"פ התכונה הפנימית, כי "המוסר איננו מתרכז רק במעשים טובים של המובן החברותי בלבד, המוסר הוא ראשית הכל תכונה פנימית עדינה, שוכנת בנשמה לבקש את הטוב, המוחלט להיות בעצמו טוב, להיות דבק אל הטוב",³¹ וכאן נעוץ ההבדל בין ישראל לעמים. ההבדל איננו מתחיל בדיבורים אודות האחדות האלוקות "שזה דבר שיוכל להאמר גם מכל עם ולשון, כי אם מצד התכונה האלוקות הפנימית של אהבת היושר והצדק, והשאיפה האמיצה להאידיאלים האלוקיים הללו ברום עוזם".³²

מתוך הדירה לעומק פנימיותה של נשמת האומה מתברר שתכונה זו היא תמצית ישותה של היהדות. "עצמות החפץ של היות טוב לכל, בלא שום הגבלה כלל, בין בכמות הנטבים, ובין באיכותו של הטוב, זהו הגרעין הפנימי של מהות נשמתה של כנס"י, זאת היא ירושתה ונחלת אבותיה".³³

שתי התכונות המהותיות, תכונת האחדות והכללות, והתכונה המוסרית, דרות כאן בכפיפה

26. אורות עמ' קמג.

27. בראשית יח.

28. אורות עמ' קלט.

29. עקבי הצאן, המחשבות.

30. אורות עמ' קלו.

31. עקבי הצאן המחשבות.

32. עקבה"צ עמ' קמח.

33. אורות עמ' קלט.

אחת, משום כך הרצון לתיקון העולם הוא "בלא שום הגבלה כלל, בין בכמות הנטבים ובין באיכותו של הטוב".

בכמות כיצד? זאת הכל, את כל העולם, את כל היצורים, את כל הנשמה, אנו רוצים להעלות, ואנו זקוקים להעלות ולעדן את שרש הכל, אנו שוקקים לרומם, לחבר במקור אור החיים, יסוד חי העולמים".³⁴ ובניגוד לאומה"ע התפצים להשליט את הרע בעולם, או כאלה המשלימים עם מציאותו ומוסרם לידין את העולם המדיני והחברתי ומסתפקים בהצלחת החיים הרוחניים והדתיים, באה שאיפתם של ישראל "להציל את הכל, מבלי להשאיר גם צרור, לחשוב מחשבות לבל ידח ממנו נדח, להציל את הגוף כמו את הנשמה, את היצניות ההויה כמו את פנימיותה, את הרע בעצמו כמו את הטוב".³⁵

באיכות כיצד? יחודו של ישראל אינו בסלידתו מן הרע בלבד, אף לא בשאיפתו לעקירת הרע, אלא בתיקון הרע "ולא עוד אלא להפך את הרע לטוב גמור, ולהעלות את העולם ומלואו, בכל צדדיו ותכסיו, את העולם היחידי בכל ערכיו החמריים, ואת העולם החברתי בכל סדריו, להעמיד את הכל על בסיס הטוב",³⁶ כנס"י אינה מסתפקת בכפרה על חטא שבדיעבד נעשה, "כנס"י שואפת לתיקון העולם בכל מילואו, לסליחה מקורית מטהרת, שבאה לא רק מישועת נפש האדם והטבת רצונו מצד עצמו... כי אם תיקון כולל לסיבת החטאים. חוק הטהרה, העברת רוח הטומאה ע"י שמו של משיח שקדם לעולם, "פרה אדומה מכפרת", והיא מטהרת מטומאת מת, געוץ בסילוק המיתה מיסודה, בהעלאת העולם מעומק הטאן, מחטא הארץ וקטרוג הלבנה, מנפילת התיאוריה העולמית ביסוד מציאותה, מהנמכת האידיאל העולמי במציאות, מה שהכשיר את החטא האנושי וכל הצרות הרבות הבאות ממנו, הכל הכל צריך להיות מתוקן, הכל צריך להיות מטהר".³⁷

"זחכמת ישראל הסודית, נועצת היא את כל רישומי מוסרה להמטרה היותר כללית, של תיקון העולמות כולם, ושל תיקונם היותר אידיאלי, של תיקון שרשם העליון, של יחוד האורה האלוקית העולמית בכל ענפיה עם האלוקות האידיאלית הרוממה מכל ציור עולמים, יחוד קדב"ה ושכינתיה, מקור הצווי המחלט".³⁸

ד. סגולת ישראל היוצרת

חכמה ומוסר

וכאן מגיעים אנו לחדוש המיוחד שחידש ישראל בתורת המוסר, אין די בכך אם נאמר שמוסרם של ישראל אמיתי יותר, כולל יותר ועמוק יותר, שהרי הבטיח הקדב"ה "נגד כל עמך אעשה נפלאות אשר לא נבראו בכל הארץ ובכל הגוים".³⁹ "וכמו כן המצוות, החוקים והמשפטים, גילויים חדשים הכן, מראשיתם ועד אחריתם אשר כמותם עוד לא היה מעולם". וסוף סוף, מוסר היה בעולם גם לפני התורה "אף אם נאמר שמוסר התורה הוא יותר גבוה, יותר עדין, בכל זאת אין התורה נעשית ע"י לדבר חדש, לא דברים" אשר לא נבראו בכל הארץ ובכל הגוים" הם, כי אם מוסר משובלל לגבי המוסר שקדם לקבלת

34. אוה"ק ח"ב תקע"ג.

35. אוה"ק שם עמ' תפח.

36. שם.

37. אורות עמ' כו.

38. אוה"ק ח"ג עמ' ז'.

39. שמות לד.

התורה, שהיה לקוי וחסר", אך כשאנו מקשיבים לדברי הנביא האומר "ואשים דברי בפיך ובצל ידי כיסיתך, לנטוע שמים וליסוד ארץ ולאמור לציון עמי אתה", למדים אנו "שע"י תורתו נעשה עם ישראל ליצירה חדשה, מיוחדת התורה איננה שער לחכמה או מוסר, אפילו לכל שעור קומתם של החכמה והמוסר, אלא היא דבר חדש לגמרי, שער חדש לגמרי".⁴⁰

מהו הדבר החדש שלא היה ולא נברא? כח היצירה שניתן לישראל בתורה ובמוסר! בתורה כיצד? "חכמת הקודש היא בעלה מכל חכמה, בונה, שהיא מהפכת את הרצון והתכונה הנפשית של למדיה שקרבם לאותה הרוממות שהיא בעצמה מתעצמת בה, מה שאין כן כל החכמות העולמיות, אעפ"י שהן מציירות ענינים נשגבים, יפים ואציליים, אין להן אותה התכונה המפעלית, להמשיך את המהות העצמות של ההוגה בהן אל ערכן. ובאמת אין לה יחס כלל ליתר הכוחות והעצמיות של אדם, חוץ מכוחו המדעי לבד.

וטעם הדבר הוא, כי כל עניני הקודש ממקור חי החיים הם באים, מיסוד החיים המהוה את הכל, ויש בכח התוכן המקודש להוות המון ברואים לאין תכלית, לנטוע שמים וליסוד ארץ, וק"ו להטביע צורה חדשה על הנפש ההוגה, וכל המדעים של חול "אין בהם זה הכת, כי הם אינם מחדשים ומחוללים חדשות מצד עצמם, אלא הם מציירים ומציגים לפני ההשקפה השכלית את מה שהוא נמצא במציאות, וע"כ אינם יכולים גם לעשות את ההוגה בהם לבריה חדשה, לעקור אותו מעצמיות תכונותיו הרעים ולהעמידו במצב של מציאות חדשה, טהורה וחיה באור החיים האמיתיים העומדים לעדי עד".⁴¹

וכן הוא ביחס למוסר, "המוסר הישראלי איננו כי אם מוסר אינדיבידואלי, ולא גם משפחתי לאומי, ולא גם אנושי כללי, אעפ"י שהכל כלול בו, אבל בעקרו הוא אלוקי, תורת ה' בורא עולם, תורה שהיא המשכה של היצירה, לא פחות מזה. גדולת הכרה זו היא מורשת ישראל בעולם, והיא גאוותם ועוזם עדי עד".⁴²

מנין לישראל כוחם זה? "השכל האלוקי הוא שכל יוצר, שיש לו פועל בכל מילואיו, ושכל הברואים הוא שכל מצייר, שאיננו יכול כי אם להציג לפניו את מה שישנו. הקרבה האלקית מקנה לנבראים את סגולתו של השכל האלוקי, ולפי ערך קרבתו האלקית כך גדל כח יצירתו".⁴³ וזהו כוחם של ישראל בהפיכת הרע לטוב, בתיקון הקלקול שבהויה ובשרשי העולמות, בהעלאת כולם וביחוד קדב"ה ושכינתיה, מפני שרק לישראל יש תכונה של קרבת אלוקים המקנה את כח היצירה, "ומי גוי גדול אשר לו אלוקים קרובים אליו כה' אלוקנו בכל קראנו אליו".⁴⁴ "ההבדל העצמי שבין ישראל לעמים בשרש נשמתם הוא ששכל האדם בכללו, שאיננו כי אם שכל מצייר, מציג ברוחו את המצוי, ומגלם אותו במעשיו, באמנות לכל פרטיה, מסתגלים לו כל העמים אשר תחת כל השמים, אבל פגולה אלוקית של שכל יוצר, זאת היא הפליאה של פגולת ישראל, שהיא מבדלת אותו מן העמים כולם בעליוניות כזאת שכל הבדל סוגי לא ידמה לו, והולכים אנו דרך ארוכה מאוד, דרך מעלות ומורדות, גלויות וגאולות, עד שנבוא לאותו גמר הצביון של הפעפת נשמתנו בהגמרה בכללנו ובפרטנו, אלוהים אתם ובני עליון כולכם, פעלי נשמה יוצרת,

40. משנת הרב, נערך ע"י הרב נריה.

41. אוה"ק ח"א עמ' א'.

42. אוה"ק ח"ג עמ' סו.

43. שם עמ' סז.

44. דברים ד'.

פועלת בצורה על כל היקום, כדוגמא של מעלה, ואשים דברי בפיך ובצל ידי כיסיתיד, לנטוע שמים וליסוד ארץ ולאמור לציון עמי אתה".⁴⁶ וכך הולכים ישראל "ומשפיעים מתוך המרכז על ההיקף כולו. ישראל בעמים, ארץ ישראל בארצות, תורת ישראל בתורות ואמונות כולן, הנם שלשה מרכזים, שאוצרות חיים ואורות עולמים גנוזים בהם להיות מזינים את כל העולם כולו, מעלים ומקדשים אותו. ישראל בתור אומה מיוחדת... משפיע הוא על ההיקף של כל העמים כולם, לעדן את הנשמה הלאומית שבכל עם, ולקרב את העמים כולם בכוחו למעמד יותר נשגב ויותר אצילי. ארץ ישראל עומדת להשפיע... על כל הארצות כולן, לעדנם ולרוממם ולקרבם אל תכלית הוויתם.

תורת ישראל עומדת להופיע אור גדול מתוכה על כל השטף של רוחות האמונה השונות, אצל עמים וקיבוצים שונים, להסיר מהם כל סיג וטפל, ולהאיר אותם באור הקודש והטהרה האלוקית".⁴⁷

מצוות ומעשה

כיצד מתקרבים ישראל ומקרבים את העולם למטרה זו? "הרגש הטוב הזה, לפי גודלו, היקפו ועומקו, כן צריך שיהיה מעוטר בחכמה גדולה ובגבורה כבירה, למען דעת איד להוציאו אל הפועל בכל גווניו".⁴⁷ "רוח שונה מרוחות כל העמים אשר תחת כל השמים, מוכרח שתהיה לו ג"כ כלכלה מיוחדת הנאותה לו, המפרנסת אותו, מחזקת את כוחו ונותנת לו את קיומו, לא תוכל לפי זה היהדות לסמוך רק על המזון התרבותי הכללי, שאין בקרבו אותם החלקים שגופה הרוחני נבנה מהם".⁴⁸ "על כן צריך טיפוח לא רק השכל של היהדות, כי אם גם הטבע שלה, והטבע אינה נשמרת ומתברכת כי אם בתהלוכה היגינית הראויה לה, שהן כל מצוותיה של תורה, דת משה ויהודית בפועל".⁴⁹ כשם שהמוסר הישראלי אינו מוסר של חול, אלא מוסר אלוקי עליון, כך ביטוי המעשי צריך לבוא ע"י הדרכה שמימית ומעשים אלוקיים, כי "המסגרת האנושית צרה היא בעדנו, כ"כ גדול הוא רוחנו, עד שאנו דורשים להתפשטותו במלוא קומתו מלא כל. המוסר שלנו מתפשט והולך הוא על כל בריה, על כל היש, ומוכרח הוא מפני זה להיות מתגשם ע"פ האמרה היוצאת מאדון כל עולמים", ולכן "התורה הישראלית מוכרחת היא להיות מן השמים ומתפשטת היא על הארץ, בכשרון האומה הפנימי, המתאם לאותו אור שמימי, שכל סעיפיו הולכים הם באותם העקבות של הגשמת המוסר העליון שלמעלה מכל הגבלה, על מלוא כל".⁵⁰

ענינו של ישראל להגשים בפועל על הארץ אותם אידיאלים אלוקיים עליונים, "השאלה היא רק איך יתגלה לאדם המוגבל הטוב לכל המצוי, שהוא כ"כ נעלם ממנו. וע"ז התשובה מוכרחת לבוא, שבעולם תמצא נקודה מאירה, שמפי הגבורה ישמע בה תורה ומצוות".⁵¹

45. אוה"ק ח"ג עמ' סח.

46. אורות עמ' קנא.

47. שם עמ' קלט.

48. שם עמ' נ'.

49. עקבה"צ עמ' קמח.

50. אוה"ק ח"ג עמ' ג'.

51. שם עמ' ו'.

ובכוחם של מעשים אלוקים להכיל אידאלים אלוקים בלתי מוגבלים "ובכללותה של התורה, הכתובה והמסורה, ובהשתרגות כל ענפיה, ספון הציור הרוחני היותר עליון ומקורי של חפץ האומה, מצד מגמת חייה היותר עליונים... והמעשים הם הבסיסים החמריים, הנושא הממשי, שהתיאוריה הגדולה תזאת מנחת במ את אוצרותיה..."⁵² וכך יש לראות את האורגניזם של התורה כולה "כל המעשים כולם, כל המצוות, כל המנהגים, אינם כי אם כלים רבים המכילים בקרבם, כל אחד ואחד גיצוץ אורה אחדים מהאורה העליונה והגדולה הזאת, שלפי חסנם של הכלים, לפי טהרם ודיקום המכוון... כך האורה מתגדלת".⁵³

אם המחשבות העליונות של תיקון עולמות שייכים לשרידים אשר קרא ה', הנה הצדדים המעשים שייכים לכל, וכך יכול כל אחד מישראל למלא תפקידו. מחשבה כזאת מגדילה את אחריותו המוסרית של כל אחד, ודברי חז"ל שלעולם יראה אדם עצמו כאילו חציו זכאי וכאילו העולם חציו זכאי והוא מכריע כל העולם, מקבלים עתה משמעות חדשה. כלל זה "אעפ"י שלא יובן בכל עומקו כי אם ע"י שינוי ולימוד מרובה, מ"מ כבר יהיה בזה בית יד לחפץ בחשק אהבת ה' ית' ואור תוה"ק, כי זה פשוט הוא, שגם הירוד שבאנשים, אם יציעו לפניו שיכול הוא בכל עת לעשות חסד על כל העולם כולו, הכולל בתוכו כ"כ היות עד אין תכלית, יתעורר בשמחה ובגבורה לעשות טוב, וכל העצלות והרפיון אינו בא כ"א מחוסר אמונה בגודל הטוב שעושים ממש עם כל היקום בעסק התורה, והמצוות, העבודה וזכיכות המדות, אשר עבור זה האיר ה' את עינינו בדברי קדושי עליון בעלי קבלת אמת, אשר הרחיבו המשכיות להודיע את גודל יקרת העבודה, ואיך מעלים על ידה את כללות ההויה וכל פרטיה..."⁵⁴

וכך מגשימים ישראל אידיאלים אלוקיים בחיים ומעשים, ובכח היצירה שבהם מטביעים צורה חדשה על העולם, "הנגו חוקים מרוח הזמנים, איתנים מכל איתני תבל, הננו שואפים לקום לתחיה באותו הגודל של אבותינו, ולהיות עוד גדולים ונשאים מהם, מוסר השפיענו רב בעולם, והנגו נכונים להשפיע עמו ג"כ עונג וחיים רעננים, את האנושיות כולה הננו מקפלים ברוחנו בגלוי, ואת כל המציאות כולה במצפוננו... רוחנו איננו ירא מפני הזמנים, הוא יוצר את הזמנים ומטביע עליהם את צורתו. כח היצירה שלנו מטביע את הרוחניות היותר עליונה בחומר ריאלי מעשי, שכל מה שתגדל ההתפתחות, יגדל כשרון היצירה והצד האומנותי הנפלא הנותן חיים לעולם, בהגשימו את כל העליוניות שבמחשבה ושאיפה — בפעולות מעשיות מוחשיות ומוגלמות, שבהן הוא מחיה אותה ומשליטה במציאות, וזה יקום עוד לתחיה בכל מילואו בתחיתנו השלמה".⁵⁶

ה. התיחדות וכלליות בישראל

וכאן באים אנו לפתרון הבעיא שהצגנו בתחילת הדברים: "האם גזענית היא היהדות"? והתשובה ברורה. "התכלית הלאומית של ישראל מיוחדת היא בתור הטיבה אחת בעולם, שהיא מצוינת בתקוה לעצמה, לא בשביל עצמה, כ"א בשביל הטוב הכללי שהוא חן השכל הטוב, המוסר והיושר האמיתי, שא"א שיבנה כ"א ע"י תיקון עולם במלכות שדי...".

52. אורות עמ' ס'.

53. עקבה"צ עמ' ככד.

54. אגרות הראיה ח"א עמ' שלט.

56. אורות עמ' קס.

תכלית מציאותה הפרטית של ממשלתם של ישראל ומלוכתם היא לשם התכלית הכללית... וא"כ אין מגמת מלוכת ישראל בתור אבר פרטי מתוך כל האנושיות כולה, כ"א בתור ערך הכלל כולו, שצריך שיתכנסו אליו כל הפרטים להתעלות עמו, להשפיע עליו ולהיות מושפעים ממנו".⁵⁵

תכונתה הלאומית מבוטאת ע"י משיח בן יוסף "אמנם התכלית הלאומית אינה הגדרות התייחודות הלאומיות בלבדה, כ"א השאיפה לאחד כל באי עולם למשפחה אחת, לקרוא כולם בשם ה', ואעפ"י שזה צריך ג"כ מרכז מיוחד, מ"מ אין הכוונה כולה רק המרכז, כ"א פעולתו ג"כ על הכלל הגדול", וכל מה שיש בו מן הלאומיות המצומצמת ומגרעיתיה של אהבה הפרטית היתרה, צריך לההרס, "על כן עתיד משיח בן יוסף ליהרג, ומלוכת אמיתית וקיימת תהיה משיח בן דוד. וכשמדת הכוסף אל הטוב הכללי מגיעה לביטול ערכה של ההתייחודות הלאומית, הנה עוד צעד אחד והרע יהיה מבוער ג"כ מחיי היחידים. נמצא שביטול יצה"ר והריגת משיח בן יוסף קרובים הם בעינים זה לזה, לפיכך נחלקו חז"ל בפי החליל על הפסוק והביטו את אשר דקרו אם הוא על משיח בן יוסף שיהרג או על יצה"ר שנהרג".⁵⁶

לצרך תעודתם האוניברסלית של ישראל, יש צורך בהתייחודות לאומית דוקא, ובהבדלה מחלטת בין ישראל לעמים, ואעפ"י שדבר זה נראה כפרישה מן הכלל וכניחוק ממנו, אין זה אלא למתבונן השטחי, אך "למסתכל הפנימי מתראים הם [הניגודים] בתואר ריחוקים מקומיים של שתילים, שהם משמשים לטובת רענונתם ושביחת יניקתם, כדי שכל אחד ואחד יתפתח במילואו, ותהיה הסגולה המיוחדת של כל אחד מחוטבה בכל פרטיה, מה שהקרוב היה משמש ומקלקל הכל. והאחדות המתואמה באה רק מתוך זה הריחוק, שרי בפירודא וסיים בחיבורא".⁵⁷

יסוד זה הוא כללי, והוא אמור גם בהדרכה חינוכית, "בהדרכת הכלל באה במקומה הבדלה כתתית. הבדלת שבפ"י לוי בסוד האומה, והבדלת הכהונה מתוכו, בזמנים המאוחרים, הבדלת חברים מעמי הארץ, ובכלל הרי הוא התוכן הרחב של הבדלת ישראל מן העמים, ובהרחבה יותר קדומה, הבדלת הארץ מכל הבהמה והחיה, ע"י הגדרת של חשקים מיוחדים, תורות ומשאת נפש מיוחדות, שבהם עומד עולמו הפנימי האנושי, המתנשא למעלה למעלה, אבל בתוך עומקה של הבדלה זו — התחברות והכללה גנוזות הן, כלולות הן בכללותה... האומה המיוחדת, סגולה מכל העמים, בשמרה את כל סגולותיה הפנימיות, בהתבדלה מכולם, הרי היא מוכנה להתכשר להעשות אור לגויים ותשועת אפסי ארץ... וזאת היא נחלת ה' בכל דרך הקודש, הפרדה ע"מ התחברות, להיפך מההכללה הגפה המדברת גדולות ואומרת לאגד הכל בחבילה אחת ומאבדת כל הוד רוחנו ואצילי... סטרא אחרא שרי בחיבורא וסיים בפירודא, וסטרא דקדושה שרי בפירודא וסיים בחיבורא, ושם גופיה איקרי שלום".⁵⁸

מכאן תפלתו של משה ונפלינו אני ועמך מכל העם אשר ע"פ האדמה",⁵⁹ שבקש משה שלא תשרה שכינה על אומות העולם. אין כאן "קמצנות" רוחנית וצרות עין, אלא חדירה

55. עולת ראייה ח"א עמ' שפ.

57. אוה"ק ח"א עמ' טו.

58. אוה"ק ח"ב עמ' קמ.

59. שמות ל"ג וע' ברכות ז.

עמוקה לרוח האדם ודרך חיבוכו והתעלותו, ואע"פ שראויה האנושיות כולה להתאחד למשפחה אחת "העולם צריך להעידון התמצית, שהאנושיות משתכלל על ידו בעושר הצביונים המיוחדים של כל אומה, וזה החסרון תשלים כנס"י, שתכונתה היא כמין אוצר רוחות גדול הכולל בקרבו כל כשרון וכל נטית רוח עליונה, ובמילואה הגמור של כנס"י יהיה שמור בעולם, ביחוד ע"י קישורה עם כל העולם כולו, כל הטוב שיוצא מפלוגת עממים, ושוב לא ימצא כל צורך בהתפלגות הממשית, והיו כל העמים הכלליים חטיבה אחת, ועל גביהם בתור אוצר קדוש, ממלכת כהנים וגוי קדוש, סגולה מכל העמים, כאשר דבר ה'." ⁶⁰

כשם שהאדם הפרטי, כשהוא מתקרב לאלוקים "איננו מתקרב ע"י רוחותיו הפחותים, ע"י נטיותיו השפלות כ"א ע"י העליוניות שבקרבו, והצד העליון שבו ממשיך את הכל לצד החיים הבהירים האלוקיים, כן גם האורגן הלאומי וגם האנושי, איננו ראוי ואיננו יכול להתקרב אל האלוקים בקוטנו, בכוחותיו הדלים, בהרגשותיו המהוממות ומטורפות בין גלי חיי החושים הטורפים אותו... לכן מאציל האדם חלק עליון מקרבו, מקרב קבוציו, לשם התקרבותו כולו לאלוקים." ⁶¹

וכן ביחס למגמה האלקית, הטוב הכללי המקיף את הכל "רק אותו הקיבוץ האנושי שיוכל להביע את זאת ממלוא הפה של כל פנות נשמתו, ביותר בליטה ופיתוח, הוא הוא היותר מתקרב אל השלמות והבטחה בהמשכת מציאותו, והיכול ליתן לעניניו צורה חשובה, שתשאר חשובה לעד, לא רק במעמד של תבערת התרגשות." ⁶²

"לעת עתה עוד לא באה התרבות למדה זו, להכין סמפטיה אלוקות של הטוב המחלט בעומק הגשמה של האורגנים הקיבוציים, וע"כ הגנו רואים בהם עדין סימני רשע ועריצות, ומהות המוסר הולכת ומתמססת ונעזבת מן הלב הכללי של הקיבוצים, אבל מורשת פליטה יש לה להאנושיות בכנס"י שהסמפטיה האלוקית נמצאת בחוגה הפנימי." ⁶³

לכן הכל תלוי בהתעלותו של ישראל, וכמדת בריאותו של הלב כן מדת בריאותו של הגוף כולו, ע"כ "העולם ומלואו לאור ישראל מחכים... לעם אשר ה' בדד ינחנו ואין עמו אל נכר, העם המטהר את העולם כולו מטומאתו ומכל מחשכיו, העם אשר נחל חמדה גנוזה, כלי חמדה, שבה נבראו שמים וארץ. לא חזיונות לב, לא מוסר אנוש, לא רק חפץ הגון וציור טוב, לא הפקרות העולם החמרי בכל ערכיו, לא עזובת הגוף ביסוד ערלתו וטומאתו ועזובת החיים והחברה, הממלכה והמשטר בשפלות זוהמתם, ולא עזובת העולם ורוחותיו הטבעיים אשר נפלו יחד עם חטאת האדם בשפלותם, כי אם רוממות הכל "אור הלבנה כאור החמה, ואור החמה שבעתיים כאור שבעת הימים." ⁶⁴

לאור זה "טעות יסודית היא החזרה מכל היתרון שלנו, החדלון מההכרה של "אתה בחרתנו", ולא רק משונים אנחנו מכל העמים, משונים ונבדלים בחיים הסטוריים מצוינים שאין דוגמתם בכל עם ולשונו, כ"א גם מעולים וגדולים מכל עם. אם נרע את גדולתנו אז יודעים אנו את עצמנו, ואם נשכח את גדלנו אנו שוכחים את עצמנו, ועם שישכח את

60. אורות עמ' קנו.

61. שם עמ' נד.

62. שם עמ' נו.

63. שם עמ' מח.

64. שם עמ' כב.

עצמו בודאי הוא קטן ושפל, רק בשכחת עצמנו הננו נשארים קטנים ושפלים ושכחת עצמנו היא שכחת גדולתנו".⁶⁵

כבר בימי קרח רצו לבטל את התפרדה, לא השכילו להבין שהתפרדה באה למטרת ההכללה, "הקריאה של כל העדה "כולם קדושים", היתה קריאה לועגת לכל תוכן הקודש ולכל הרוממות וההכנה התוכית, הדרושה להעשות עד שיהיה הקודש מבוסס בחיים באמת... הקריאה אל כל העמים השקועים בכל רפש הטומאה, בכל מעמקי הרשע והבערות, בתהומות החושך היותר מחרידות "הנכם קדושים, כולכם בניגם לה, אין הפרש בין עם לעם, אין עם קדוש וגבוה בעולם, כל האדם הוא קדוש בשווה", — זאת היא הקרחת האנושית... העולם צריך שיכיר כי לא בהגה אחד, באמרת אמונה מתוארת לבדה, די לאדם לעוף לגן עדן, וכל אוצר הרעה, הרצה והתיעוב, הספון בכל חדרי רוחו, בדמו ובבשרו, יכול להשאר בעינו... יכיר האדם וידע כי כל עמלו צריך שירוכז לטוהר הגפשי. האפשרות של הטוהר בתכונת העמים טעונה היא מילוי של ריכוז שהוכן כבר מאז... ע"י אותה האומה הנפלאה...".⁶⁶

אין אנו חוששים מהצמצום הודע כביכול, מהתיחדותנו הלאומית, אעפ"י שאנשים בעלי תכונה אוניברסלית "ירגישו מחנק אם יסגירו אותם ברוחם רק בתוך חוג לאומם. אבל האומה שהאוניברסליות הגמורה טמונה בעומק נשמתה "נדיבי עמים, עם אלוקי אברהם", היא דורשת לעולם מעשים החוקקים יפה את טיפוסה בקרבה פנימה, ועליהם חלים בשפע אידיאלים נאצלים אוניברסליים",⁶⁷ ע"כ נקראים אנו להעמיק דוקא את יחודנו הלאומי "הננו נתבעים להעלות את עצמנו ולהרבות את גדולתנו, להרחיב את חכמתנו. באור החיים שמתוסף בנו הננו מוסיפים אור וחיים בכל היש, והיש פולו דוחק אותנו להמציא לו עליויות,⁶⁸ לכן "רק כשגהיה מה שאנו צריכים להיות, תשוב להאנושיות הסגולה העליונה, שהתמצית שלה תהיה מסוגלה לאור הרוחני הגנוז בתכונתה, ממילא תתרומם כולה, ובגאון תכיר את האושר שלה, במה שזכתה שהחלק היותר מוכשר שבה יהיה ממולא באור האלוקי הוה, וע"י השפעתו תדע בכללותה איך להתרומם לפי מדתה".⁶⁹

הדאגה להתעלות העולם כולו מונחת ביסוד השמירה על היחוד הלאומי הישראלי "ישנם צדיקים כאלה, שהם גדולים ועצומים מאוד, שאינם יכולים לצמצם עצמם בכנס"י לבדה, והם תמיד דואגים ושוחרים את הטוב בעד כל העולם כולו, ומ"מ גם הם קשורים בנקודתם הפנימית דוקא בכנסת ישראל מפני שכנס"י היא התמצית של הטוב והמעולה שבכל העולם כולו, ובאהבה וטובה שתבוא לכנס"י, חוזרת היא ומקפת את כל היצור".⁷⁰

"חסד של אברהם הוא כולל כל באי עולם, וחסד של אהרן הוא מרוכז בישראל. ומי שמתדבק במדת החסד לאמיתו, באור תורה, צריך שיחבר את שני ענני הכבוד הללו, של אברהם ושל אהרן ביחד, ויאירו עליו שני האורות, ואז יאמר תביב אדם שנברא בצלם וחביבים ישראל שנתן להם כלי חמדה, וע"י האורות שבחסד אהרן תתעלה הכמות של חסד

65. שם עמ' גה.

66. שם עמ' ל"ג.

67. שם עמ' קנב.

68. אוה"ק ח"ב עמ' תקעג.

69. אורות עמ' קנה.

70. אוה"ק ח"ג עמ' שמת.

אברהם והיא ג"כ תאיר באור האיכות, כאשר היתה במדת אברהם בעצמו... ואז יבנה העולם בנין שלם ויקראו לירושלים כסא ה'." ⁷¹

ו. באחרית הימים

"מהרה יתקיים בנו "שמעו עמים ירגזון", מהרה יוסר המסוה מהעולם וידעו כי עם ה' אנחנו, כי יד ה' לטובה עלינו, כי מרכז העולם ומרכז האנושיות אנחנו... ידעו כל באי עולם כי אהבת עולם היא אהבתנו, ידע כל התבל הגאור, עם כל חכמותיו, כל המודרניות שלו, עם כל שיקועו החמרי... שאכן אחת היא האמת העומדת לעד, ואמת זו חקוקה היא במצחה של החיה השמימית המתהלכת על הארץ בתבנות גוי ששמה ישראל, ידע כל העולם כי אנחנו הננו שורק כולו זרע אמת, וכל יד עמל ותלאה תקצר מלהפריע את תחיתנו וגאולתנו, וידעו ויכירו כי צור ישראל מושיענו וגואלו אביר יעקב." ⁷²

תחת הידידות הפנימית שהראנו לאומה"ע, החזירו לנו שנאה ורדיפות, סיבת הדבר, כי "עד תור הגאולה העתידה השפענו על העולם רק לימודי חובות, מוסר וצדק היוצא מדעת אלוקים אמת, וחובות אין העולם חפץ לקבל, ואם הוא מקבל, נשאר בלב טינא על המעורר הראשי לידיעת החובה שאינה נותנת לנפש הברברית להתפשט בכל מאויה, אבל בבוא התור של אור העולם להגלות, יודע לעולם שדרכי החיים של העונג האמיתי אנחנו משפיעים בעולם, את אשר החיים הנותן לו את ערכו, אשר מבלעדו הוא שלול כל ערך, ועונג ואושר זהו דבר השווה לכל, עכ"פ לחשוק בו, ואת המקור המשפיע אושר ועונג מכבדים ומחבבים, ע"כ "יחזיקו עשרה אנשים מכל לשונות הגויים בכנף איש יהודי." ⁷³

עדין ארוכה היא הדרך "התחלבו להגיד איזה דבר גדול, בינינו לבין עצמנו ובאזני העולם כולו, ולא גמרנוהו עדין, הננו עומדים באמצע נאומנו, ולהפסיק לא נרצה ולא נוכל... נדבר ונסביר כמה שכח הדיבור שלנו ירשה לנו, בתוכיותנו אנו מבינים את הגיונו, ובהמשך הומן יצא גם דיבורנו מהגלות הכבדה שהוא כבוש בה, ונוכל לדבר, לתאר ולהסביר במבטאים ברורים את אשר אנו מבקשים בהיותנו השלמה. אמנם עד תור הזהב ההוא לא נחלל מעבודתנו המעשית והרוחנית. לרדת מעל במת ההסטוריה אפשר רק לעם אשר גמר את אשר החל... " ⁷⁴

ומכאן הערך הכלל-עולמי שבגאולת ישראל, "שאיפת ישראל לבנין האומה, לשיבת הארץ, היא שאיפה של עומק הטוב החודר את כל היש בשרשו, לא זקיפת לבנה מאיזה בנין, כ"א פניה שלמה, עמוקה אל היסוד של כל הבנין, לכולנו בתיקון, לא עצים אחדים וענפים מאילן החיים והטוב, אלא לחשוף את המקור, את מעין החיים שלשד עץ החיים, עם כל שרשיו גזעיו וענפיו, פירותיו ועליו, משם יונק, וממנו יבוא רוח חיים, רוח חדש, ועולם חדש יבנה, "כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה עומדים לפני נאום ה', כן יעמוד זרעכם." ⁷⁵ והנה בא עתה של האומה "להתעודד, להתרומם,

71. שם עמ' שלו.

72. נמצא בכתבי הרב זצ"ל לאחר מלחמת ששת הימים.

73. אורות עמ' קנה.

74. שם קלו.

75. שם עמ' כו.

להתנער מעפר השפלות, לנתק כבלי הגלות ולדרוש פריחה חדשה על הארץ אשר בה החלה התרבות הנשמית האלוקית בעד האומה ובעד העולם כולו להתרקם".⁷⁶

"אי אפשר לרוח אדם אשר הרגשת נשמתו פועמת בו, להיות שוקט בשעה גדולה זו, מבלי לקרוא לכל הכוחות הצפונים באומה: עורו וקומו על תפקידכם... ישראל מוכרח לחשוף את מקור חייו, לעמוד הכן על רגלי אופיו הרוחני... התרבות מתנוודת, רוח האדם נחלש, מחשכים מכסים את כל העמים... והשעה הגיעה... כל התרבויות שבעולם יתחדשו ע"י חידוש רוחנו, כל הדעות יתישרו, כל החיים יאורו בשמחת לידה חדשה בהתקוממותנו, כל האמונות ילבושו בגדים חדשים, יסירו את הבגדים הצואים מעליהם, ויתלבושו בלבושי יקר, יזניחו את כל פיגול וכל טמא וכל תעוב שבקרבתם ויתאחדו לינק מטללי אורות הקודש אשר הוכנו מאז לכל גוי וכל אדם בבאר ישראל".⁷⁷

"ואז יתנער ישראל ויקרא: "הנה האור, קול אלוקים חיים הקורא לי מעומק חיי, הנה אור" חפש-עולמים לכל היקום, הבא ומבריק מאור ה' על ציון, על מקום גיא חזיון, אשר דבר אל חי החל להשמע משם.

עוד ישמעו כל מורדי ארץ, עוד יאזינו כל כופרי תבל, ישובו כל אשר בהם, ניצוץ של חיים, יתעלו גשמות מתחתיות ארץ, ירמו אומללים מירכתי בור, יבואו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים והשתחוו לה' בהר הקודש בירושלים.

ישתחוו וקמו מלאי אונים, יתמוגגו והתחדשו אמיצי אור וכה, גדודים גדודים כבירי לבב יקומו יקראו: הנה קם עם, החל חיות גוי, אשר יתן שטף לזרם חיי אלוקים במלוא עולמים, העם העז הנותן בעוזו דרך ביים סוער, סולל מסילות עולם לעוזו החיים של הדבקות-באלוקים הרעננה, "אל ישראל הוא גותן עז ותעצומות לעם, ברוך אלוקים".⁷⁸

76. שם עמ' מט.

77. שם עמ' יז.

78. שם עמ' קלז.